

Kreslení světlem

S rozmachem digitální fotografie některé staré, vzácněji užívané fotografické postupy vstoupily do popředí zájmu. K takovým náleží „kreslení či malování světlem“, jehož část se mírně diskusně označuje jako luminografie. Tou se obvykle označuje působení na světlocitlivý nosič záznamu úzkým světelným tokem z pohyblivého zdroje, byť pojem je vlastně totéž co fotografie, neboť oba výrazy označují „kreslení světlem“. Tento materiál je rozdělen podle metod zobrazování světelné stopy, nikoli podle toho, jak se jeví výsledek. Doprovázet nás bude Vladimír Kozlík.

Téma, které jsme poeticky nazvali Kreslení světlem, vás dlouhodobě speciálně zajímá nejen jako fotografa, ale i jako pedagoga. Proč?

Protože bytostně a osudově souvisí s fotografií. Protože jediné fotografie dokáže tak dokonale světlo (a jeho různé formy) zachytit a zobrazit. Používám světlo jako výtvarný princip, hlavně v cyklech Světlo v pokoji a Vesmír v mém pokoji. Nikoliv pouze jako prostředek záznamu a skladebný prvek. Samo světlo se stává obrazem! Tento obraz a obsah jde vlastně vyjádřit pouze fotografickou

technologii. To mě velmi zajímá a těší. Studenti si uvědomují, že světlem se dá nejen „vykreslit“ realita, ale je to i samostatný výtvarný prvek, lze ho zachytit a využít samo o sobě v čase a v různé formě.

➡ Práce studentky školy Michael Zuzany Košťálkové z maturitního výstavního souboru v roce 2008

KDO JE VLADIMÍR KOZLÍK?

Doc. Mgr. Vladimír Kozlík (*1953) absolvoval SPŠG (1972) a FAMU (1976), kde byl posléze externím pedagogem, kmenovým pedagogem a nakonec i vedoucím katedry fotografie (1999–2002). V letech 1991–1996 byl předsedou správní rady Asociace profesionálních fotografů. Od roku 2006 je ve správní radě Fotofora Praha. Nyní působí jako vedoucí oboru Výtvarné fotografie na škole Michael. Zabývá se především výtvarnou a reklamní fotografií, zúčastnil se mnoha výstav, za své práce získal řadu ocenění, mj. i ocenění za nejkrásnější fotografickou publikaci roku. Odkaz: www.skolamichael.cz/kozlik_vladimir

Kreslení nalezeným zdrojem světla

Metoda vychází z daného zdroje světla, přičemž dlouhý čas expozice dokáže vykreslit jeho dráhu. Buď se světelný zdroj pohybuje sám od sebe nezávisle na fotografovi, nebo jeho světelný záznam ovlivňuje sám fotograf pohybem fotopřístroje.

Předpoklady tvorby

Tvorbě snímku buď předchází nějaký koncept, nebo jde o klasický nalezený zajímavý světelný objekt, s nímž si fotograf „pohraje“. Z konceptu vychází jak fotografování přírodního světla světlušky, tak zobrazení drah světél aut či osvětlení kolotoče, k nalezeným objektům můžeme přiřadit například různé nevšední světelné zdroje v architektuře. Ke zvlášť zajímavým náleží barevná světla fontán a vodotrysků, reflektory památkových objektů, světla umístěná na zemi, kdy při jejich focení hýbneme s přístrojem, takže světlo vytvoří kýženou dráhu. Do skupiny můžeme zařadit i focení drah jisker, například prskavky. Pokud s ní pohybujeme, jde o kategorii tvorby zmiňovanou dále. Kresbu světlem vytváří ostatně také blesk či rachejtla (viz FV 4/2010).

TIP Vytvoření „světelné vlny“ nebo „světelných hadů“ předpokládá, aby pohyb digitálu byl při delším čase expozice vůči zdroji světla zcela plynulý.

Světlo

Metoda záznamu vychází z fotografické práce při snížené hladině osvětlení. Pro kvalitní záběr volíme ISO nejnižší, resp. základní, formát RAW a nastavení redukce šumu, pokud je možné. Aby kresba světlem skutečně vynikla, měl by být zdroj světla proti tmavému pozadí. V kompozici také musíme počítat s dostatečným prostorem okolo světelného zdroje. Sršící jiskry i světelné čáry od pohybujících se světelných zdrojů by měly mít prostor! Nepůsobí dobře, jestliže světelné linky unikají z obrazu bez jakékoliv logiky.

Úskalí

Jako u všech snímků při snížené hladině osvětlení je největším úskalím stanovení správné expozice. Na zvoleném čase expozice závisí délka čáry, linie či křivky, a tento čas musí korespondovat se světelnými podmínkami okolí. Je chybou, jestliže je okolí přesvětlené,

1

2

ale také by nemělo být příliš tmavé, pokud to není záměr. Při expozici si také musíme dávat pozor na nechtěné světelné zdroje a zrcadlení.

Fototechnika

Pro snímky s dlouhými časy expozice je vhodný kvalitní digitál, ideálně se snímačem velikosti kinofilmového políčka a samozřejmě s možností dlouhodobého otevření závěrky („bulb“). V mnoha případech je nezbytný dobrý stativ a externí spoušť, nejlépe typ s aretací.

1 Krouživý pohyb digitálu při expozici řady světél umístěných za sebou v dlažbě; ISO 100, čas závěrky 1,3 sekundy, clonové číslo 9; místo: Bratislava

2 Vlnkový pohyb digitálu při expozici světél umístěných ve stejné rovině; ISO 100, čas závěrky 1,3 sekundy, clonové číslo 5,6; název snímku: Na vlnách Dunaje

3 Let světlušky – její zachycení vskutku není jednoduché. Letěla směrem k digitálu... Čas závěrky 30 sekund, clonové číslo 2,8, ISO 800, makroobjektiv 100 mm

Autorkou všech snímků na dvostraně je Lenka Scheuflerová.

3

Kreslení cíleným pohybem protisvětla

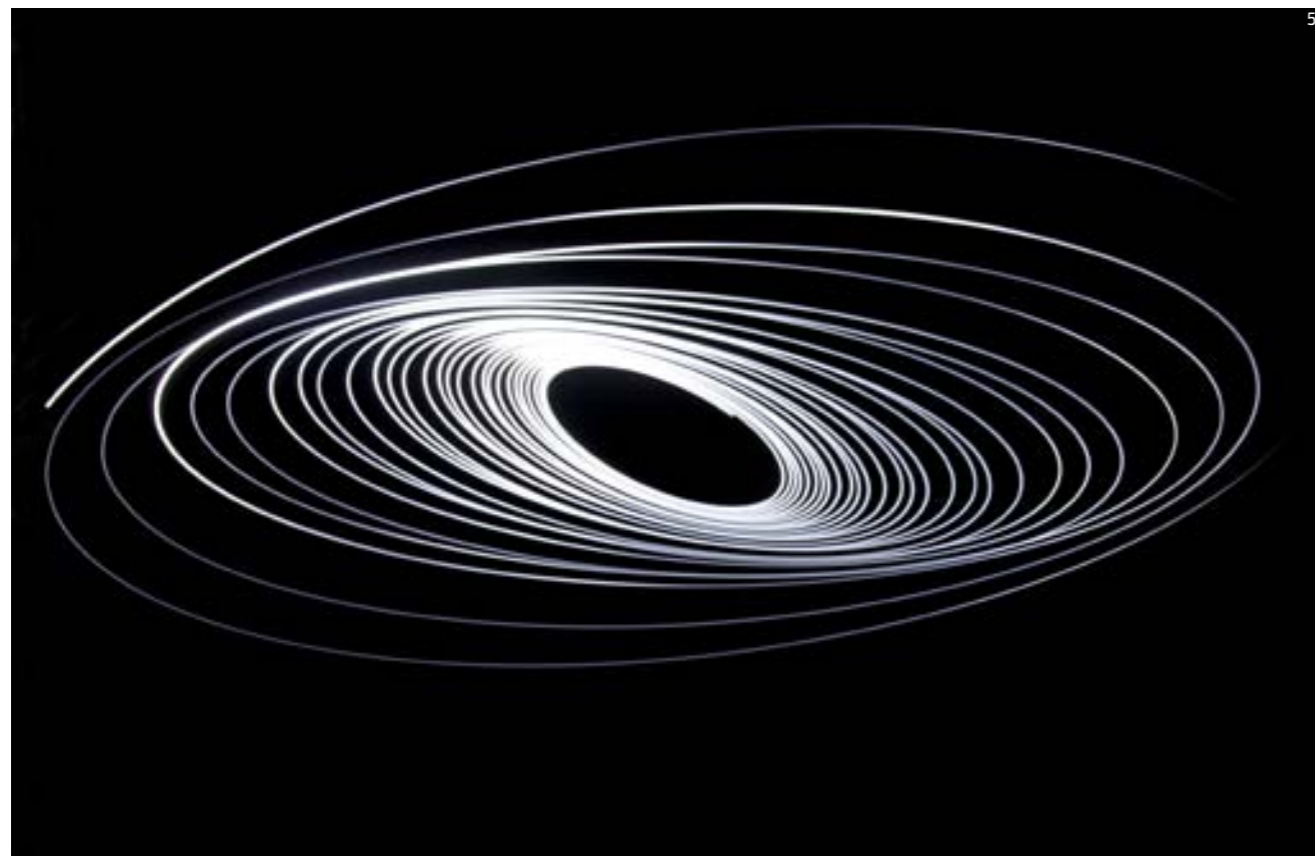
Kreslení cíleným pohybem protisvětla náleží do metod takzvané luminografie. Působení na světlocitlivé médium v tomto případě nastává pohybujícím se umělým světelným zdrojem, který je ovlivňován režii fotografa a nalézá se proti rovině záznamu, je tedy v principu protisvětlem.

Předpoklady tvorby

Tvorbě vlastního snímku musí předcházet nápad, promyšlení realizace, nalezení vhodného místa a rekvizit a posléze i partnera, který bude k tvorbě některých snímků nezbytný. Záznam protisvětla někdy kombinujeme s metodou přímého svícení z pozice fotografa (foto 6). Expozice zaznamenává jak stopu světelného

4

5

6

zdroje, umístěného na hlavě, v ruce či na nohách, tak může zaznamenat například pohyb světelného kyvadla, tedy kývajícího se světelného zdroje v určitém rytmu (foto 5). V každém případě je záznam závislý na trpělivosti a důmyslnosti. V praktické oblasti se světelný záznam pohybu využíval i při dokumentaci určité činnosti, kdy k rukám či nohám byly připevněny bodové světelné zdroje (například u dirigenta, baletky, šermíře...).

Světlo

Většinu snímků z této oblasti provádíme v temnotě nebo za šera. Vlastní světelnou stopu provádíme vhodným zdrojem světla jak elektrickým (světelným perem, světelnou trubicí, baterkou, mobilem...), tak „živým“ přírodním (pochodní, prskavkou, loučí, svíčkou...). Vždy použijeme formát RAW, takže vhodnou teplotu chromatičnosti zvolíme při „vyvolání“ snímku, kdy samozřejmě můžeme také měnit barevnost celé kompozice. Intenzita světla a rychlost pohybu zdroje musí být takové, aby byl záznam při volbě délky expozice a zvoleném clonovém čísle dostatečně patrný.

Úskalí

Zaostřujeme manuálně, pracujeme s expozicemi v řádu minut, proto nastavujeme ISO 100 a redukci šumu, pokud ji digitál má. Předpokladem je pevný stativ, aby nevzniklo nevhodné rozhýbání třasem ruky. Při časovém rozvrhu práce musíme počítat s tím, že záběry budeme několikrát opakovat, než bude výsledek uspokojivý. Roli náhody zde nelze podceňovat, což je samozřejmě půvabné.

Fototechnika

Digitál s kvalitním snímačem, který nemá problém se šumem, je nezbytný. Externí spoušť se hodí, ale není v zásadě nezbytná. Naopak velmi důležitý je pevný stativ, přičemž může jít nejen o klasický tripod, ale také o tzv. gorilla stativ, jehož chapadla-nožky se dokážou uchytit na lečjakých objektech. Pro noční fotografování se také osvědčují stopky, pro nastavování a manipulaci v temnotě se občas hodí baterka.

4 Autoportrét vznikl obkroužením světelného ukazovátka kolem hlavy, rozsvícením bodů u očí a posléze jemným nasvícením rtů, a to vše při expozici 11 sekund (a clonovém čísle 16 při ISO 100). Foto: Lenka Scheuflerová

5 Klasický záznam světelné stopy kyvadla (viz s. ...). Na provázek bylo v temnotě připevněno světelné ukazovátko, rozkývalo se, přičemž osvětlovalo digitál umístěný na zemi. Čas závěrky 69 sekund, clonové číslo 10, ISO 100, ohnisková vzdálenost 24 mm; foto: Lenka Scheuflerová

6 Snímek nazvaný Vánoce v červenci vznikl jednak osvětlením květů dřínu japonského silnou baterkou, poté byl keř týmž zdrojem bíle obkroužen a osvit byl dokončen světlem z mobilu iPhone, kde se využil program Flashlight, který umožňuje měnit barvy. Čas závěrky 167 sekund, clonové číslo 22, ISO 100, pevný objektiv 100 mm. Nebyla naprostá tma, bylo zhruba půl hodiny po západu slunce. Foto: Pavel Scheufler

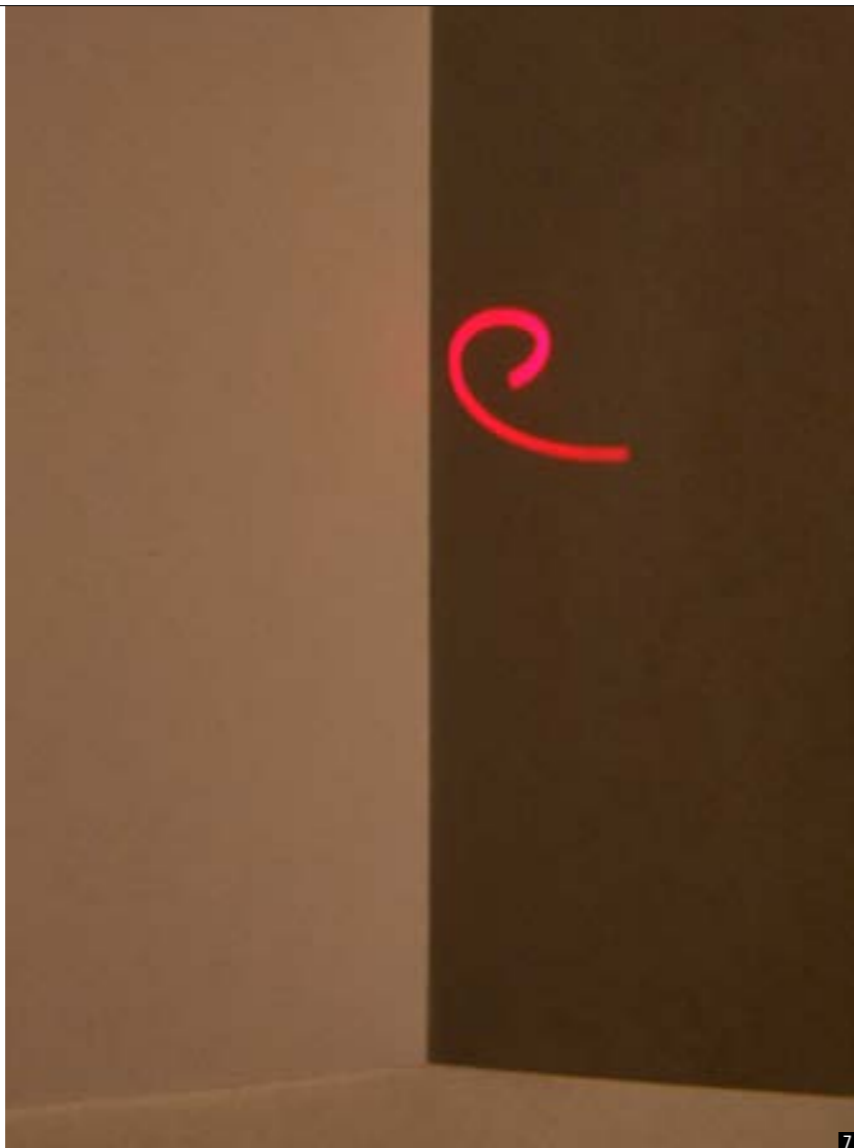
TIP Intenzita kyvů, hustota světelných drah a jejich tvar u světelného kyvadla závisí na čas expozice.

Kreslení světlem od fotografa

Oblíbená metoda oné takzvané luminografie vychází z toho, že světelná stopa se provádí ze stanoviště fotografa, čili od přístroje. Světelný záznam se tradičně prováděl světelnou tužkou, nyní třeba laserovým ukazovátkem či jiným zdrojem světla, které vytváří úzký silný světelný tok, jímž můžeme nejen kreslit, ale doslova i psát.

Předpoklady tvorby

Stejně jako v předchozím probíraném typu je důležité mít předem vypracovaný koncept a promyšlenou realizaci. Je velmi mnoho příkladů, kdy můžeme na nějaký vhodný předmět činit záznam světlem či přímo psát text. V praxi se často používá kombinace s metodou protisvětla. Příkladem je světelný obrys aktu vytvořený v temnotě a poté například osvětlený bleskem.

7 Světelná stopa vznikla pohybem laserového ukazovátka. Snímek z roku 2009 byl pojmenován Začátek. Kompozice vytváří nádhernou iluzi „třetího rozměru“. Foto: Vladimír Kozlík

TIP Nejlépe se kreslí laserovým ukazovátkem, ale to není vhodné u figur.

8 K vytvoření pocitového světelného záznamu je někdy nutno použít více pomůcek. V tomto případě laser, lupu, baterku se speciálním sklem a projekci na zeď. Snímek z roku 2009 byl pojmenován Vznik. Citlivé (a neklipivé) vnímání snímku zásadním způsobem ovlivňuje barevnost, tady má laserová červená přímo roli „signálu“. Foto: Vladimír Kozlík

Světlo

Na rozdíl od předchozích typů „kreslení světlem“ nejsme v případech používání úzkého světelného toku vázáni nezbytně na šero či tmu. Kreslit laserovým ukazovátkem můžeme na kratší vzdálenost i za běžného denního světla. Typu osvětlení pak přiřazujeme při načítání RAW vhodnou teplotu chromatičnosti. Jako bodový světelný zdroj se často používal malý reflektor vyjmutý z kapesní baterky, popřípadě se světelná tužka dala vyrobit svépomocí.

Úskalí

Při práci s laserovým paprskem ukazovátka musíme úzkostlivě dbát na to, kam s ním míříme. Nastavení musí odpovídat práci s delšími časy expozice. Práce fotografa s bodovým světelným zdrojem každopádně vyžaduje cvik, například se nesmí zapomenout

zdroj vypnout při přechodu do jiné oblasti nasvětlování a podobně. Barva světelného toku více vynikne na tmavém pozadí.

Fototechnika

Kromě klasické fototechniky používané pro práci s delšími časy expozice, zmíněné na předchozích stránkách, můžeme při tvorbě za běžného denního světla využít i šedý filtr, jenž nám prodlouží časy expozice.

9 Světelné rozechvění vzniklo rozkypáním žárovky, na níž bylo speciální sklo jako stínítko. Snímek z cyklu Dveře mého pokoje ilustruje pocity a vytváří iluzi pohybu. (Je na vnitřní, jaký pohyb z něho cítí – zda pouhé chvění vzduchu, posla dobrých či špatných zpráv, světlohoše, lucifera...). Foto: Vladimír Kozlík

MALÝ SLOVNÍČEK POJMŮ

LUMINOGRRAFIE

Jako luminografie (německy luminographie, anglicky light painting) se označuje působení na světlocitlivý element úzkým světelným tokem z pohyblivého zdroje, přičemž se zpravidla používá velmi dlouhých časů expozice. Tento způsob záznamu má dlouhou fotografickou tradici a práce tohoto typu nalezneme již v 19. století. Využívá se jak světelných stop vytvářených proti fotopřístroji, tak vrženého světla fotografem, oba způsoby se občas kombinují. Světelných stop se použilo i pro záznamy pohybů umělců či sportovců. Ve výtvarné oblasti má metoda mnohá uplatnění, zejména v reklamě či jako velkoformátové fotografie do interiérů. Ze známých u nás žijících fotografů metodu uplatňovali či stále uplatňují zejména Jan Pohribný, Kamil Varga a Vladimír Židlický.

SVĚTELNÉ KYVADLO

Záznam světelné stopy kývajícího světelného bodového zdroje. Světelné kyvadlo se může celkem jednoduše vyrobit tak, že na černou niť dlouhou asi 1,5 metru zavěsíme světelný zdroj, který musí mít stále stejnou intenzitu a směr svitu. Při klidové poloze rozsvíceného kyvadla v temném prostoru se položí foťák na podlahu a zaostří se na světelný bod, přičemž se zvolí vyšší clonové číslo. Poté se kyvadlo rozkmitá a až se jeho pohyby ustálí do pravidelných drah, otevře se závěrka. Délka expozice závisí na intenzitě kyvů, na hustotě světelných drah a jejich tvaru. Clonové číslo musí být vysoké, objektiv by měl být s kratším ohniskem, tedy s širším úhlem.

OBRYSY SVĚTLEM

Označení metody vytvoření obrysu úzkým světelným paprskem. Metoda je častá zejména ve fotografii aktů, přičemž model musí v dané poloze v klidu vydržet 1–2 minuty. Obrys světlem se provede po obvodu těla v temnotě před černým pozadím, přičemž rychlost pohybu se řídí intenzitou zdroje. Foťák umístěný na stativu má při pohybu světla otevřenou závěrku, přičemž clonové číslo musí odpovídat předem změřené hodnotě záblesku. Pokud světelný obrys nebude ukončen výbojem blesku, mělo by být clonové číslo v nízkých hodnotách. Při tvorbě obrysu je třeba dát pozor, aby se v obraze neobjevovaly nechtěné světelné přechody a aby nebyl patrný tvůrce světelné stopy. Ten by měl mít tmavý oděv.

Technika na tvorbu

Pedagoga ze školy Michael jsme představili v úvodu a nyní položíme docentu Kozlíkovi několik otázek.

Jaká byla vaše cesta k digitálu?

Zcela pozvolná, nijak překotná, postupná. Doba, respektive technický pokrok, se nedá zastavit. Člověk je k tomu vlastně přinucen okolnostmi a jako profesionál prostě musí přijmout nové technologie. Podobně nás zaplavily mobily a počítače. Fotografie je ale přece stále táž! Pouze možnosti záznamu či zachycení fotografického obrazu se mění a počítačové programy nám usnadňují práci.

„Ve fotografii jde stále hlavně o umění vidět! A stále se našťestí fotografuje hlavou! Až na některé speciální případy a úkoly se mohou dobré snímky pořídit i bez super profitechniky.“

Jako pedagog jste spjat se svou školou Michael, která se profiluje jako střední škola reklamní tvorby. Můžete prosím přiblížit její fotografické vybavení? Čím fotí studenti?

Vybavení je velmi dobré, zvláště ve srovnání s jinými školami. Počítačové zpracování obrazu se vyučuje již od 1. ročníku, počítače i programy jsou nejnovější, máme zábleskové i kontinuální osvětlení, klasické i digitální fotoaparáty, kardanové profesionální přístroje, Sinar se Sinarbackem, Mamiya a Hasselblad s digitální stěnou, Nikony D 70 a D 300, objektivy, máme i klasickou fotokomoru s Magnifaxy atd. Dva velké ateliery a třetí i na denní světlo, počítačové učebny s projektory... Studenti mají možnost si půjčovat techniku i mimo školu, sami mají většinou různé digitální zrcadlovky, občas ještě i klasické fotoaparáty. Fotoaparátů ve škole je tolik, že půjčení není většinou žádný problém.

☑ Student školy Michael Jan Uzel: reklamní plakát Kosmetika

Jaké máte vy fotografické vybavení pro oblast luminografie?

Žádné speciální vybavení pro tuto oblast nemám, různě improvizuji, hledám a inscenuji. Užívám různé baterky, lampy, zvláštní skla a stínítka na světla, skleněné objekty, těžítka, lupy atp.

Kterou z oblastí luminografie pokládáte pro sebe za nejzajímavější či nejbližší?

Tu, která je nejlépe schopna vyjádřit moje výtvarné záměry, pocity a hledání, tajemné symboly, světelné vesmíry... Nepreferuji, vybírám a hledám to, co mi v danou chvíli koncepčně nejlépe vyhovuje.

Kteří z autorů, známých svými pracemi v této oblasti, vás nejvíce oslovují? A kteří jsou podle vás nejzajímavější pro studenty?

Pro mě a myslím, že zároveň i pro většinu studentů je to v současnosti Jan Pohribný.

Jaké jsou cíle školy pro oblast výtvarné fotografie, jaký profil by podle vás měl mít úspěšný absolvent tohoto oboru?

Vychovat talentované a tvůrčí profesionály – fotografy-výtvarníky –, kteří jsou schopni vyjádřit obrazem nejen svoje myšlenky a city, ale i zadané úkoly v široké oblasti reklamy a užité fotografické tvorby. Dobře zvládají techniku, jsou schopni pracovat samostatně i v týmu agentur, jsou dobře připraveni pro případné další studium na vysoké škole. Orientují se ve vývoji i současnosti výtvarného umění a samozřejmě v historii fotografie i reklamy...

Pro mnoho mladých lidí je profesionální fotografická technika finančně nedostupná. Domníváte se, že je profitechnika nezbytná pro profesionálně vypadající výsledek?

Není. Stále se totiž našťestí fotografuje hlavou a fotografie je stále hlavně o umění vidět. Takže jde to i bez super profitechniky. Je to většinou obtížnější, ale až na některé speciální případy a úkoly to jde.

Zaujala mne expozice vaší školy na jarním fotografickém veletrhu v Mánesu i červnové přehlídky ročníkových a maturitních prací. Na obou výstavách se prezentovaly i práce technikou luminografie... Jakému typu tiskového řešení a adjustace na výstavu v současné době dáváte ve škole přednost?

Máme vlastní tiskárny HP, zatím do šíře role 60 cm, pigmentový tisk, využíváme různé typy papíru. Větší tisky necháváme dělat, využíváme i možnosti fotografických papírů (Thalia picta). Podlepujeme na Forex nebo Kapu, rámuje většinou do relativně levných rámců z IKEA, ale i do rámců Nielsen. Na Praguephoto v Mánesu byly tisky potažené matnou folií a nalepené na 3mm Forexu v matně stříbrných rámech Nielsen; na Festu Michael tisky v rámech z IKEA s tenkým plexisklem.

Řada vašich velkoformátových fotografií je výzdobou interiérů. Jakému řešení dáváte vy osobně v těchto podmínkách přednost?

Různému, dle typu interiéru a dle dohody s architektem. Klasické zarámované fotografie, tisky na Forexu, prosvětlené bannery, využívám i počítačového či grafického zpracování atd. Využívám i multiplikace do fotokompozic, multiobrazů podobně jako ve své volné tvorbě. Většinou ale reaguji na typ architektury a užité interiéru, vytvářím práce přímo pro daný účel a přizpůsobuji tomu i techniku provedení.

Zaujalo mne vaše krédo „Vidět všední věci neobyčejně“, což souzní i s mým pohledem na fotografii.

To by mohlo být i jakési poselství na závěr našeho rozhovoru, že?

Ano, myslím, že není malé a velké, že nemusíme jezdit pro zážitky do exotických krajín a ztrácet se v nekonečno. Myslím, že vesmír je obsažen v každém detailu, v maličkosti, že krása je obsažena v systému, kterého jsme součástí. Stačí vidět a být v úžasu.

Přeji vám mnoho radostí z učení fotografie a ve vlastní tvorbě. ☐

SOUTĚŽ

NEJPOVEDENĚJŠÍ FOTOGRAFICKÉ „KRESBY SVĚTLEM“

Počet snímků: max. 4
Kvalita do 5 MB/foto, formát JPG
Zasílejte na e-mail: fv.jaknato@atemi.cz
Název souboru musí obsahovat celé jméno autora.
Do e-mailů uveďte téma soutěže a svoji přesnou poštovní adresu.

1. cena Lowepro Orion AW
2. cena Lowepro Fastpack 200
3. cena Lowepro Inverse 200 AW

Ceny do soutěže věnuje společnost Lowepro.

Uzávěrka soutěže: 2. 9. 2010
Vyhlášení výsledků: FV 10/2010
Výsledky minulé soutěže na str. xxx

Přesná pravidla soutěží najdete na www.ifotovideo.cz